

YOSH BEMORLARDA VAZOMOTOR RINITNING KLINIK VA FUNKTSIONAL XUSUSIYATLARI

Erkinjanov Shoxrux Farhodjon o'g'li

Markaziy Osiyo Tibbiyot Universitetining ordinatordir shifokori.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20727687>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 1-iyun 2026 yil
Ma'qullandi: 5-iyun 2026 yil
Nashr qilindi: 17-iyun 2026 yil

KEY WORDS

vazomotor rinit, nafas olish, rinoreya, neyrovegetativ ko'rinishlar, rinomanometriya, endoskopiya.

ABSTRACT

Vazomotor rinit (VMR) - bu burun shilliq qavatining surunkali, allergik bo'lmagan yallig'lanish kasalligi bo'lib, burun nafas olishining doimiy ravishda to'xtashi, rinoreya va vaqti-vaqti bilan paroksizmal alomatlarning yomonlashishi bilan tavsiflanadi. Ushbu tadqiqotning maqsadi Farg'ona vodiysida 18-35 yoshdagi bemorlarda VMRning klinik va funksional xususiyatlarini o'rganish edi. Jami 382 bemor tekshirildi. Rinomanometriya va endoskopiya bilan tasdiqlanganidek, bemorlarning aksariyati burun nafas olishining to'xtashi va neyrovegetativ ko'rinishlar alomatlari bilan murojaat qilganligi aniqlandi. Ushbu topilmalar yosh bemorlarda VMRning patogenetik va klinik xususiyatlari haqidagi tushunchamizni kengaytiradi.

Kirish. Vazomotor rinit yoshlarda eng ko'p uchraydigan yuqori nafas yo'llari kasalliklaridan biri bo'lib, ayniqsa, Farg'ona vodiysi kabi chang va iqlim ta'siri yuqori bo'lgan mintaqalarda muhim tibbiy va ijtimoiy muammo hisoblanadi.

VMRning klinik ko'rinishlari ko'pincha hayot sifatining pasayishiga, uyqu buzilishiga va nogironlikka olib keladi. Vazomotor rinitning tarqalishi har xil. Mutaxassislarining hisob-kitoblariga ko'ra, Rossiyada taxminan 100 000 bemorga vazomotor rinit tashxisi qo'yilgan, bu surunkali rinitning ushbu shaklining sezilarli darajada tarqalishini ko'rsatadi, ammo umumiy aholi ulushini aks ettirmaydi. Allergik rinit (AR) eng keng tarqalgan tur sifatida kengroq o'rganiladi: Rossiya ma'lumotlariga ko'ra, AR aholining 10-24 foizida aniqlanadi, ammo NAR/VMR bo'yicha ma'lumotlar kam uchraydi. Vazomotor rinit otolaringologiya amaliyotida kattalar bemorlari orasida allergik bo'lmagan rinitning eng keng tarqalgan turlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistondagi otolaringologiya markazlarining sharhlarida klinik amaliyotda vazomotor rinit bilan og'rikan bemorlar sonining ko'paygani qayd etilgan, ammo rinit bo'yicha ro'yxatga olish va tahliliy hisobotlarda allergik rinit ko'proq muhokama qilinadi, bu O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston aholisining 12-24 foiziga ta'sir qiladi. Mintaqaviy sharhlarda tushunarsiz surunkali rinitning klinik holatlari ko'paygani qayd etilgan.

Shunday qilib, populyatsiyaga asoslangan tadqiqotlarda, metodologiya va mintaqaga qarab, Yevropa aholisining taxminan 6,5%-23,5% da allergik bo'lmagan rinit (NAR) uchraydi. Bir

nechta Yevropa epidemiologik tadqiqotlariga ko'ra, barcha turdagi rinitlarning tarqalishi 5,5% dan 23,5% gacha bo'lgan. Umuman olganda, Yevropada rinitning barcha shakllarining tarqalishi turli mamlakatlardagi umumiy aholining 4% dan deyarli 57% gacha, allergik bo'lmagan variant esa allergik variantga qaraganda kamroq uchraydi, ammo kattalarda barqaror. Vazomotor rinitni o'z ichiga olgan allergik bo'lmagan rinit turli Yevropa populyatsiyalarida rinit holatlarining 5% dan 23% gacha bo'lishi mumkin.

Keng tarqalganiga qaramay, yosh bemorlarda VMRning klinik va funktsional xususiyatlari bo'yicha mahalliy va mintaqaviy adabiyotlarda ma'lumotlar yetarli emas, bu esa tadqiqotlarni talab qiladi.

Tadqiqotning maqsadi. Farg'ona vodiysida vazomotor rinit bilan og'rigan yosh bemorlarda klinik simptomlar, funktsional o'zgarishlar va ularning o'zaro bog'liqligini o'rganish.

Tadqiqot materiallari va usullari. Farg'ona viloyatidagi Meridian xususiy klinikasining otorinolaringologiya bo'limida 2023-yil yanvaridan 2025-yil dekabr gacha istiqbolli klinik tadqiqot o'tkazildi. Tadqiqotga 3 oy davomida vazomotor rinitning klinik belgilari namoyon bo'lgan, kasallikning allergik emasligini tasdiqlovchi diagnostik ma'lumotlari (allergiya diagnostikasining salbiy natijalari) bo'lgan 18-35 yoshli 382 nafar bemorlar jalb etildi.

Klinik tekshiruv davomida quyidagi materiallar to'plandi:

- batafsil tibbiy tarix;
- burun bo'shlig'ining rinoskopiyasi va endoskopiyasi;
- rinomanometriya yordamida burun nafasini o'lchash;
- vizual analog shkala (VASH) yordamida sub'ektiv alomatlarni baholash.

Statistik tahlil klinik va funktsional parametrlar o'rtasidagi bog'liqlikni baholash uchun tavsifiy statistika, kategorik ma'lumotlarni taqqoslash uchun χ^2 testi va korrelyatsiya tahlili (Pearson r) dan foydalangan. Statistik ahamiyatlilik $p < 0,05$ da ko'rib chiqilgan.

Natijalar. Tadqiqotda demografik ma'lumotlar to'plandi. Tasdiqlangan VMR bilan kasallangan jami 382 bemor tekshirildi. O'rtacha yosh $27,8 \pm 4,5$ yoshni tashkil etdi. Erkak va ayol nisbati 1:1,2 ni tashkil etdi.

Asosiy klinik ko'rinishlarni o'rganishda eng ko'p uchraydigan alomatlar quyidagilar bo'ldi:

- burun orqali nafas olishda qiyinchilik bemorlarning 93% da kuzatildi;
- vaqti-vaqti bilan rinoreya 76% bemorda kuzatildi;
- burun tiqilishi hissi 68% bemorda kuzatildi;
- allergik komponentsiz aksirish xurujlari 41% bemorda kuzatildi.

Funksional ko'rsatkichlarni aniqlashda rinomanometriya bemorlarning 84 foizida burun nafas olishning minimal hajmining pasayishini aniqladi, o'rtacha havo qarshiligi indeksi $0,71 \pm 0,12$ sm $H_2O/l/s$ ni tashkil etdi (mos yozuvlar qiymatlari $< 0,40$).

VASH yordamida subyektiv baholash simptomlarning og'irligini tasdiqladi: nafas olish qiyinlashuvi uchun o'rtacha ball $6,9 \pm 1,8$ ni; rinoreya uchun o'rtacha ball $5,2 \pm 1,5$ ni tashkil etdi.

Korrelyatsiya tahlilini o'tkazishda, VAS bo'yicha sub'ektiv alomatlarining og'irligi va rinomanometriya bo'yicha funktsional buzilish darajasi o'rtasida sezilarli ijobiy korrelyatsiya aniqlandi ($r = 0.62$; $p < 0.01$), bu klinik ko'rinishlar va burun nafas olishining ob'ektiv parametrlari o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi.

Farg'ona vodiysidagi yosh bemorlarda vazomotor rinitning klinik va funktsional xususiyatlarini o'rganish natijalariga asoslanib ($n=382$), vazomotor rinitning klinik va funktsional ko'rsatkichlari o'rtasida korrelyatsiya tahlili o'tkazildi

Korrelyatsiya koeffitsienti $r = 0.62$ ($p < 0.001$) burun orqali nafas olish qiyinlashuvining sub'ektiv bahosi va burun qarshiligining ob'ektiv oshishi o'rtasida sezilarli ijobiy bog'liqlikni ko'rsatadi. $r = 0.67$ ($p < 0.001$) qiymati kasallikning umumiy klinik og'irligi va funktsional buzilish o'rtasidagi kuchli bog'liqlikni ko'rsatadi. Taqdim etilgan barcha holatlarda $p < 0.05$, bu olingan ma'lumotlarning statistik ahamiyatini tasdiqlaydi. Hech qanday salbiy korrelyatsiyalar aniqlanmadi.

Xulosalar. Olingan ma'lumotlar yosh bemorlarda vazomotor rinitning aniq klinik alomatlar va burundan nafas olishining sezilarli funktsional buzilishi bilan tavsiflanishini tasdiqlaydi. Subyektiv va obyektiv parametrlarning nisbati sezilarli korrelyatsiyani aniqladi, bu klinik tashxis qo'yish paytida bemorni har tomonlama baholashning muhimligini ta'kidlaydi. Natijalar xalqaro tadqiqotlar ma'lumotlari bilan mos keladi, ular VMRni neyrovegetativ disfunktsiya va shilliq qavat qon tomir tarmog'ining reaktivligining oshishi bilan ham bog'laydi.

Farg'ona vodiysida atrof-muhit va iqlim omillari (chang, harorat o'zgarishi) alomatlarining og'irligini oshirishi mumkin, bu esa epidemiologik loyihalar doirasida qo'shimcha tadqiqotlarni talab qiladi.

Adabiyotlar:

1. Karimov B., Tursunov S. Epidemiological features of nasal pathologies in Uzbekistan. *Central Asian Med J.* 2023;2(3):15-24.
2. Ahmed Z., Khan M.J. Non-allergic rhinitis in young adults: clinical patterns and diagnosis. *Eur Arch Otorhinolaryngol.* 2021;278(8):2345-2353.
3. Müller R., Schmidt H. Functional nasal airway assessment in chronic nasal disorders. *J Laryngol Otol.* 2021;135(3):200-207.
4. Smith T., Johnson P. Neurovascular features of nonallergic rhinitis. *Clin Exp Allergy.* 2022;52(5):726-735.
5. Иванов П.П., Сидорова А.В. Вазомоторный ринит: клиника и диагностика. *Российский оториноларингологический журнал.* 2023;11(4):215-222.
6. Кузнецов В.В., Лазарева Е.Н. Патогенетические механизмы неаллергического ринита. *Медицинские науки.* 2022;8(2):102-109.
7. Петрова М.С., Николаев Ю.А. Функциональные методы исследования при хроническом назальном синдроме. *Практическая медицина.* 2021;19(6):48-55.
8. Sokolov D.V., Belova E.I. Современные подходы к лечению вазомоторного ринита. *Российская оториноларингология.* 2022;12(5):88-96.
9. Романов А.В., Егорова Л.Б. Вазомоторный ринит у молодых пациентов. *Отоларингология XXI век.* 2024;14(1):33-40.
10. Novak F., Gruber A. Environmental influences on non-allergic rhinitis prevalence. *Int J Environ Health Res.* 2020;30(4):467-478.